

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

IX. évfolyam 103. szám
2005. szeptember

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„... Urunk és megbékítőnk...”

„...Te alkottál minden embert, a feltámadás által Te újítasz meg mindenkit, és amikor az utolsó napját jelzik majd ennek az életnek, az élők világában Te jelzed az elsőt...”

Azért a teremtésben a legfontosabb az ember, aki ugyan elbukott, de halála nem örök, mert jön a feltámadás, s ez az új teremtésnek a beteljesedése: teljes megújulást jelent. Ennek a világnak, s benne az evilági életnek vége szakad, de a Szentlélek átvezet minket az élők, vagyis az üdvözültek világába.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu

* * *

Elhallgatott örmény genocídium

Lászlóffy Aladár

Örmény Rekvium

A zsoltár szavaival mondom: „*Nappal kiáltok, éjjelente előtted vagyok...*”

Ó, hogyha Egervár, Masszada vagy Muszadag védőinek lett volna egy kalasnyikovja! Ezt a kort annyi mindenért, a szívfacsarásért főleg, nevezem keserű szófacsarással: KALASNYIKORNAK. Túl nagy szerepe volt és van szellemi és fizikai létünk szép hosszú képregényében a handzsárnak, a vasmaroknak, a húzdmeg-ereszdmegnek, a fellélegzésnek és a keserű csalódásnak ahhoz, hogy megbocsátók lehessünk.

Nem tanácsos kenyérrel dobni vissza, de aki kézigránáttal dob vissza, az maga sem különbözik már - sérelmek ide, sérelmek oda - a megvádolható agresszív féltől. De a másik arcomat sincsen kedvem odartartani, mert szépen, okosan, türelmesen végigolvastam, elolvastam a kódexlapok másik oldalát is.

Úgy tűnik éppen a VAE VICTISNEK, a JAJ A LEGYŐZÖTTEK korának végét jelzik ezek a számvetések mindenütt, mindenkivel! Éppen ez mutatja, hogy volt, hogy van kiút. Mi, ma élők túlélők de magyarként, lengyelként, írként, lettként, ébredők - egy kiút eredményei és bizonyítékai vagyunk. Mivel eleve és mindig a határon, emberi létünk annyi száz határán történik meg, a másság nevében a tragédia.

Az örmények elleni irtóhadjáratot három lépcsőben követték el, és a nemzetközileg nehezen kivehető vérnyomok ellen nem igen lesz valaha is egyszerű folttisztítót találni, akár *Európa* későbbi nagylelkűségében sem. A holocaust kifejezést is először a genocídium első fázisa kapcsán használták 1894-ben. Súlyosbító körülmény, hogy éppen a későbbi áldozatokat, a kurdokat használták gyilkolóeszköz gyanánt. A kurdok politikai okokból történő kiirtása *Törökországban* máig tart.

Ami 1915. április 24-hez kapcsolódik és bizonytalan, de milliós nagyságrendű számokról regél, azért egy még belátni, megvallani, megbeszélni sem akaró mai állam nem olvadhat bele a közbejött gyilkosok sűrűjébe, miközben mindenkinek, szamurájnak, komitácinak, nácinak, nyilasnak, bolseviknek kötelező kanosszát járni.

Ez a szabadság egyik legfontosabb jelképe és megtestesülése lett napjainkban. A fejét végleg felemelni látszó tanítás a békéről és toleranciáról ebbe halna bele, nem a múlt miazmás légkörébe! Az etika többé nem viselheti se műszemérem, se hazug tagadás nagy hatalmi fátylait. Veronika örök kendőjén figyelmeztetően ott a szenvedő arcunk.

Az úton *Athénből Gutenbergig, Wallenbergig* az amerikákba, a folyton egyik a másikba maró népek, jelképesen és valóságosan is egyszer bajtársi, máskor háborús bűnösei egymásnak. Különben ki-ki egy darab hús csupán, egy adag DNS, az útszélen hagyva.

Mit fog kezdeni velünk, s bennünk önmagával a történelem? „*De várható-e rájuk furcsább jövő, mint amilyen a múltjuk volt?*” - tűnődik *Chateaubriand*. Várható-e ránk más jövő, mint amilyen a megélt, megszenvedett múlt volt? Hellénként, etruszkként, vizigótként és gepidaként, örményként, magyarként, zsidóként, írként. Mi akiknek ősei székelyként ismerték meg a „*magyarok istenét*”, Isten ostorát és felemelő diadalérzeteit a győzelmekben, eredményekben, már nem is a Musza Dagért nézhetnénk görbén *Jumurdzsák* nációjára, és tudjuk, hogy testben, testszerint szakadtunk bele az anyanyelv-váltásba, a janicsárrá vagy aradi vértanúvá válásban. Ezen már nem sokat retusálhatnak a félfarulat helyreigazított hangsúlyok, félénk engesztelő gesztusok, nem *Kisázsia*, de Recsk és a *Duna-csatorna* miatt sem. Nekünk *Szamosújvár* így is, úgy is újkori bölcső és a rettegés zárkájának lázálma marad.

Ha már mindenki mindenért engesztelődik, valakinek a török *Gulág*-ért, oszmán *Auschwitz*-ért is helyt kell állnia. Arra az egyetlen percre pedig újra és megint múzeummá, mauzóleummá kell alakítani az élő, az éppen alakuló jövőt.

Hunyadi, Dugovics Titusz, Jurisics, Zrínyi, Damjanich ... Magyarország olyan tágkeblű paradicsom volt a nemzetiségei számára, hogy ugyebár ott még a magyaroknak is volt esélye némi szerepre. Bizony ilyen volt a szentistváni Magyarország és az OMM lakosságának nagy és folytonos többsége, végig a történelmen, végig az intolerancián. Befogadó és vallásszabadság megálmodó. Néhanap kikiáltó. Egy halott barátom szerint csak jobb embereknek jön létre, alakul ki ilyen többszörös identitásuk: *Siculus transilvanus és valachus transilvanus és germanus transilvanus*, magyarok, örmények, zsidók, lengyelek, ruszinok. Éppen ezt vetették szét, kicsinyes nacionalizmusuk aknáival, kézigránátjaival pontosan azok a politikusi szerepkörök, fellengzős szerepálmok, melyek ma a globalizáció éppenhogy Európaellenes ideológusait szállítják, adják ezekben a térségekben, megkínzott anyamedencékben, mesebeli arany - és rézerdőkben. A kettős, hármas identitást bíró hősöket, mint Szibinyáni Jánk és Kőműves Kelemen, Ludas Matyi és Mátyás, az igazságos. A mai hazai viszonyok közt itt, szomszédságszerte, a romlások, földindulások, múltavínák után, hol a helye a kettős identitást intellektuálisan és gyakorlatilag is bíró, viselő népességnek, lakosságnak? Honnan jöhetne akkora erejű, értékű vonzás, amitől szószerint is avarba olvadnak itt korai gepidák és legkésőbbi népvándorként az örmények? Ezért nem tekinthető a globalizált ember jövőbeli ideálnak. Nem ilyen nyugtalan álmok és keserű ébredés után. És semmiképpen a kezeügyében vigasz és igazságszolgáltatás nélkül terjengő KALASNYIKORRAL.

Eleve a másság határain törtek ki a tragédiák, és ott várhat ránk a diadal is. Az exodusé Egyiptomban, a Jézusé Róma alatt, Indiából a cigányságé, titokzatos mélyében egy mindent mozgó múltnak.

Kultúrák, vallások, másság elfogadása vagy kioltása, beolvadása, meg és eltérítése indul be köztünk, fakad fel azonnal, folyton, szüntelenül és elállíthatatlanul, mint szent folyamaink, a Jangeckiárok, Jordánok, Missziszipik, eme rejtelmes sűrűségű Rubiconok - emberi természetünk tükre gyanánt és reflexeképpen. Beindul, kezdetét veszi, a gének után a gémeké, a darvaké, seregélyeké, a legendás lemmingeké és az emberi népek közül a folyton megkínzott, próbára tett örményeké, ki tudja honnan ez a földönfutás, hiszen mindenki másnál mesésebb és ősi hegyi fészekükhöz, vagy annak romjaihoz gyémántfejű és fájdalmas aranyrajzszögek rögzítik őket végig, máiglan?...

Pedig tele van mindenkivel, tele van a világ, a Földgolyó minden sarka. Igen, mert közben Kolumbuszok is lettünk. Azok helyett az eredeti Prométheuszok helyett akik most is Ulan-batorhoz, Gyergyóhoz, Kiskunhalashoz és Jeruzsálemhez láncolva beteljesítik a mélabús sorsunk és viselik ezer virágként pompázó örökre eleven jelképeinket.

A zsoltár szavaival mondom: „*Nappal Kiáltok, éjjelente előttem vagyok...*” Tanúm *Aram Hacsaturjan*. A Gajané éjsötétben villogó muzsikáját hallom, de ez már nem a kardtánc, hanem a fényké. Tanúk van-

nak velem: atyai barátom, *William Saroyan*, ízig-vérig amerikai író... Lengő trapézon az ifjú vitéz, *Charles Aznavour*, európai nemzedékek bálványozott párizsi háttérzenéje. *Eminescu*, a románok legnagyobb költője, *Ajvazovszkij*, a legnagyobb orosz tengerfestő, *Czecz János* tapasztalt katona, argentin generális innen a csucsai visszavonulásból, és családfám felmenő ágán *ittebei Kiss Ernő*, vértanú honvédtábornok. Bizony mondom, semmi más, csak „*emberi kísértet esett rajtatok*”, de hát nappal a világosság és annyi minden elvakít, elveszi a tisztánlátásomat, megzavarja az igazságérzetemet. A sötétben elháríthatatlanul vallani és vállalni kell, hiábavaló a buzgó fohász: „*Ne vígy minket a kísértésbe*”, éjszaka tudjuk, milyen sötét az ember.

Legyetek tanúim, hogy virrad, az összes bárka befutott, megérkezett, felvenni, kimenteni a túlélőket, a *Santa Maria*, a *Nina* és *Pinta*, *Péntek pirogja*, *Sólyomszem* lélekvesztője, a *Medusa tutajja*, a *Titanic*, és persze *Noé bárkája* is.

Alattunk az *Ararát*, alattunk a *Muszadag*, végre eloszolhatnának a rossz álmaim, csakhogy a zsoltár szavai szerint én nappal kiáltok... Kiáltozom...

(*Elhangzott 2005. április 23-án az Eltitkolt Genocídium című megemlékezésen az MTA Vári Kongresszusi Termében*)

* * *

Erdélyi örmény közmondások

Csak akkor veszi el házastársul a nőt, ha talál természetük.

Icshu cshi zarnévin, na cshin arnévi.

A kevés elég, a sok elmegy.

Khicshé g'okti, sádé getha.

A jóllakott (ember) az éhesnek apró szeleteket vág.

Gusté khághezhádzin mándre gi pérté.

A mondónak hallgatóra van szüksége.

Aszoghin leszogh.

Görbe lyukhoz, görbe csap.

Dzur dzagin, dzur csép.

Lukutz kutyája Lipcsében járt és mint kutya jött vissza.

Lukutzin sune Lipszkán khálile, u jéd énder sun tárczile

Beküldi: Kolozsi Gergely István

* * *

„Ahhoz, hogy a húr tisztán szóljon, egy pontig feszíteni kell.

Ezt a pontot keresem.”

(Székely Kornél A. D. grafikus-, festőművész)

* * *

Margittai Gábor

Gyalogmenet

Kilencven éve történt az örmény genocídium

Láthatatlan városok Kelet-Anatóliában

3. rész

A halál tava 1830 méter magasan fekszik, és ötször akkora, mint a Genfi-tó. Akár forróság árad az alacsonyan járó felhőkből, akár jeges szélviharok tombolnak a fennsíkon - a hatalmas víztükör csöndes, mindig egykedvűen és fenyegetően csöndes. A mozdulatlanság drámái határolják a halál tavát. Szétrobbant, kitépelt belü vulkánok, szétfröccsent, majd feketére dermedt lávatömegek, a földtörténet minden fagyos mocska zárul örök partvidékké a kelet-anatóliai *Van-tó* körül. Patkó formájú, megközelíthetetlen öblök, több száz méteres mélységek szélén húzódó, alattomosan sekély mocsarak, tófenékből kibugyanó kénes